

MUTXAMEL / MUCHAMIEL (ALACANT): ORIGEN ÀRÀBIC D'AQUEST TOPÒNIM

Mikel DE EPALZA

L'origen àràbic del topònim actual Mutxamel (terme municipal de la província d'Alacant (ROMAN-EPALZA 1983, 211-212) ha havia estat apuntat vagament, però sense indicar la paraula que hom presumia fos l'arrel àrab originària (ALCOVER-MOLL-SANCHIS GUARNER 1977, VII). Pot demostrar-se amb dues classes d'arguments. El primer es basaria en l'absurd de l'etimologia popular romanç del nom «mucha-mel» (de «mucha» en castellà, i «mel» en català) (LLOBREGAT 1979), del que trobem testimoniatge en documentació castellana fins al segle XVII (RAMOS 1979). Aquesta etimologia havia permès d'atribuir-li l'emplaçament de la ciutat romana Mellaria (actualment rebutjat pels arqueòlegs, que el situen en l'actual província de Còrdoba) (LLOBREGAT 1979). L'altra línia d'argumentació, molt més sòlida, es basa en l'estructura àrbiga del nom, especialment a causa del prefix *mu-*, propi dels participis verbals i locatius àrabs, que dona topònims en l'àrab d'Al-Andalus (CORRIENTE 1977, 78), i especialment en aquesta regió, tals com *Almoradix* (BARCELÓ 1983, 93) o bé *Almussafes* (ASÍN 1944, 72). És inacceptable, amb tot, un inexistent prefix àrab *Mu'ya-* (CABANES-FERRER-HERRERO 1981, 228-229). La hipòtesi sobre possibles noms àrabs orígens possibles del nom de Mutxamel fou exposada de primer cop amb dues possibilitats (EPALZA 1980); i ambdues poden derivar fonèticament de forma ben acceptable cap al nom actual: de *mujmal* (amb *j* catalana), «famosa, formosada»; o bé de *mushmal* «septentrional, nòrdic», «d'on venen els vents del nord», que ha donat també topònims a l'Orient (GROOM 1983, 183). De totes maneres, les transformacions del nom àrab original fins al que es pronuncia i escriu actualment s'explica fàcilment per l'atracció de les homofonies i per la fàcil etimologia de «muchamiel», un cop oblidat el primitiu significat àrab en una regió efectivament productora de mel a l'Edat mitjana (DEL ESTAL 1982, 412). Els exemples d'arabismes camuflats per romanismes homòfons són freqüents en la toponímia hispànica (EPALZA 1980, 83).

Ara bé: el millor coneixement de la situació geogràfica de Mutxamel i de la seva funció de població capçalera de la zona d'irrigació del riu Monnegre en el

Camp d'Alacant (GINER 1982, 163) permet de presentar una etimologia àrab més complexa, però també més segura. Es tractaria del locatiu *mujmâ^c*, seguit del sufix romanç *el*, amb el significat de «lloc de reunió», tant per les persones —ja que dona el significat de «mercat» en l'àrab d'Al-Andalus (DOZY 1881, 217), com per les aigües,— com en la confluència de dos rius (KAZIMIRSKI 1860, 42). Ambdues denominacions poden aplicar-se al topònim Mutxamel, sóc o mercadet rural del Camp d'Alacant en època àrab (RUBIERA 1982), i població que controla el conjunt de conduccions d'aigua del riu Monnegre (LÓPEZ 1959). El nom àrab *mujmâ^c* i tots els altres derivats de la mateixa arrel *j-m-^c*, com *mujtami^ca*, són freqüents en la toponímia àrab, i han donat diversos derivats en la zona valenciana: des del nom comú «aljama», «comunitat de moros o de jueus» (COROMINES 1980, 202), fins al topònim valencià i castellanenc *Algímia* (ASÍN 1944, 62; BARCELÓ 1983, 89). Del sufix romanç *el* en trobem testimoniatge en d'altres topònims del mateix camp d'Alacant (*El Campello*, *Campellet*, *Benimagrell*, *Portell*, *Canastell*, *Messell*) (ROMAN-EPALZA 1983, 111, 23, 238, 212, 262, 112). El nom àrab i el sufix romanç —com en el cas del veí *Benimagrell*—formarien un conjunt semànticament coherent: sóc o mercadet. I els diversos elements de la paraula original *Mujmâ^c-el* o *Mutjami^ca-el* evolucionarien normalment fins a *Mutxamel* provinent d'un *ja* o *jta*, transcrit en català medieval per *ch* o *x* (l'àrab *burj* que és documentat a València en noms com *Alborax*, *Alborache*, *Borox*) (CORRIENTE 1977, 51-52), normalitzat actualment —a partir de la pronúncia moderna— en *txa*; *mel*, evolució del final del nom àrab *mâ^c*, *mi^c* o *mi^ca*, al que se li hauria afegit el final romanç *el*, com a diminutiu.

Amb la prudència que sempre cal guardar en temes d'evolució toponímica àrab, i disposats sempre a que nous descobriments ens permetin de conèixer millor l'origen del nom de Mutxamel, creiem que es poden arribar a aquestes conclusions amb una certa seguretat.

BIBLIOGRAFIA:

- ALCOVER-MOLL-SANCHIS GUARNER: *Diccionari català valencià balear*, 1977, VII, s.v.
- ASÍN: M. ASÍN PALACIOS, *Contribución a la toponimia árabe de España*, 2.ª ed., 1944.
- BARCELÓ: C. BARCELÓ TORRES, *Toponímia àrabica del País Valencià (...)*, V. 1982.
- CABANES-FERRER-HERRERO: *Documentos y datos para un estudio toponímico de la región valenciana*, V. 1981. -
- COROMINES: DECAT, I, B. 1980, s.v.
- CORRIENTE: *A Grammatical Sketch of the Spanish Arabic Dialect Bundle*, M. 1977.
- DEL ESTAL: *Conquista y anexión de las tierras de Alicante (...)* (1296-1308), A. 1982.
- DOZY: *Supplément aux dictionnaires arabes*, Leyden 1981, Beyrut 1968.
- EPALZA: *El topónimo Guardamar (...)*, in «Rev. Inst. Ests. Alics.» 29 (1960) 205-214; i 38 (1983) 89-99.
- EPALZA: *El nombre árabe de Muchamiel*, in «Información», Alic., 5-2-1980, 2.

- GINER: M. GINER GONZÁLEZ, *Mutxamel. Estudios demográfico y económico de un municipio*.
- GROOM: *A Dictionary of Arabic Topography and Place Names, Beirut 1983*.
- KAZIMIRSKI: A. DE BIBERSTEIN KAZIMIRSKI, *Dictionnaire arabe-français*, Paris 1860.
- LLOBREGAT: E. A. LLOBREGAT, *Informe sobre el topònim Mutxamel*, Ms., 1979.
- LÓPEZ: A. LÓPEZ GÓMEZ, *Riegos y cultivos en la Huerta de Alicante*, in «Ests. Geográficos», Madrid 45 (1959) 701-771.
- RAMOS: V. RAMOS, *Informe sobre el nombre de Muchamiel*, Ms. 1979.
- ROMAN-EPALZA: J. L. ROMAN DEL CERRO - M. DE EPALZA, *Toponimia mayor y menor de la provincia de Alicante. Listado por municipios*, Alicante 1983.
- RUBIERA: M. J. RUBIERA MATA, *Toponimia árabe del Camp d'Alacant*, in «Actes del I Congrés del Camp d'Alacant (1982)», en premsa.

EL TERME MUNICIPAL HISTÒRIC DE BARCELONA

Recordem, sobre aquest tema, la contribució de l'il·lustre juriconsult Joan MALUQUER I VILADOT, en el seu llibre *Derecho civil especial de Barcelona y su término* (...), (B., 1889), en el qual recorda la definició donada en el *Llibre Vert* (A.H. de la Ciutat, fol. 6), i ja recollida en el present Butlletí ONOMÀSTICA, VIII, 30: de la «Protensio terminorum civitatis Barchinone»: «Los termens de la ciutat de Barcelona se extenen ayntant com es de Muntcat é del coy de finestreyles é del coy cerola é del coy de la gabarra é de la vila de Mulli de reg é de castell de fels tro à XII legues dins la mar». El text no porta data, però MALUQUER I VILADOT demostra que ha de ser anterior al *Recognoverunt proceres* del 1283 que confirma, per part del rei, aquests límits (ben lògics, per altra banda, puix que abasten tot allò que, geogràficament, podem anomenar Pla de Barcelona, —plana constituïda per les zones terminals dels dos rius: Besòs i Llobregat. Un riu no essent mai una frontera, sinó l'eix d'una plana).

Límits confirmats encara, novament per decisió reial, el 1320: assenyala l'àrea de jurisdicció dels consellers barcelonins: «a Montecatí [Montgat] usque ad Castrum felix [Castelldefels] et a Monte Cathano [Montcada] seu loco de Finestrellis et a Colle de Erola [Collserola] et de ipsa Gavarra et de Valle Vitaria [Vallvidrera] et a Villa Molendinorum Regalium [Molins de Rei] Lubricati [de Llobregat] usque ad duodecim leucas infra mare.» Amb altre documentació ben provadora l'autor demostra seguidament com la parròquia de Badalona era efectivament compresa dintre el terme de Barcelona.

En conclusió: el terme històric de Barcelona comprèn les següents poblacions (algunes de les quals, antigament, no eren tals poblacions en sentit d'aglomeracions, sinó parròquies rurals, amb església parroquial aïllada, o quasi, i masies disseminades): Castelldefels, Viladecans, St. Boi, Gavà, El Prat, Cornellà, St. Joan Despí, St. Feliu de Llobregat, Molins de Rei, St. Vicenç dels Horts, Cervelló (des de 1434), St. Just, L'Hospitalet, Esplugues, Sants, Les Corts de Sarrià, Sarrià, Vallvidrera, St. Gervasi, Gràcia, Horta, St. Andreu de Palomar, St. Martí de Provençals, Sta. Coloma de Gramenet, Vallengàna, Badalona, Montgat i Tiana.

SOCIETAT D'

ONOMÀSTICA

BUTLLETÍ INTERIOR

**ANTROPONIMIA
TOPONIMIA I
BIBLIOGRAFIA**

Amb la col·laboració del Servei d'Arxius del Departament
de Cultura de la Generalitat de Catalunya.